

цівники поліції взагалі не захищені законодавством у частині застосування та використання вогнепальної зброї. У законодавстві відсутні поняття: «оголення зброї», «приведення зброї у готовність»; не прописано, які мають бути дії працівників поліції, при постановці зброї у положення запобігання, після досилання патрона у патронник, у разі, коли необхідність у застосуванні або використанні зброї перестала існувати.

Отже, у кожній конкретній ситуації буде перевірятись, чи була завдана шкода необхідною і достатньою

у такій обстановці, чи мав місце напад, чи припинення відповідного нападу можливо було досягнути іншими засобами, тобто чи мала подія винятковий характер. Тому перш, ніж прийняти рішення, працівник поліції завжди повинен пам'ятати про захист не тільки суспільства від протиправних посягань злочинців, але й про своє життя, розуміючи всю складність ситуації щодо захисту його на законодавчому рівні, після застосування зброї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про затвердження норм належності матеріально-технічних ресурсів для органів та підрозділів внутрішніх справ: Наказ МВС України від 10.11.2014р. № 1199. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE26293.html
4. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: наказ МВС України 01.02.2016 р. № 70. Офіційний вісник України. 2016. № 1. С. 30. Ст. 775.

УДК 615.1:338.5

ГЕНЕЗИС КАТЕГОРІЇ «МЕТОДОЛОГІЯ» У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

GENESIS OF THE CATEGORY «METHODOLOGY» OF KNOWLEDGE IN THE FIELD OF DRUG CIRCULATION

Стрельченко О.Г.,
к.ю.н., доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена фундаментальному дослідженню методів пізнання у сфері обігу лікарських засобів. Саме у цій статті здійснено ґрунтовний аналіз наукових поглядів у цій сфері зазначеної детермінанти «методологія» у сфері обігу лікарських засобів. До методів, що застосовуються на емпіричному й теоретичному рівнях дослідження щодо сфери обігу лікарських засобів, нами віднесено такі: метод діалектичного матеріалізму; абстрагування; аналіз і синтез; історико-матеріалістичний метод; структуралізм як метод пізнання; синергетичний метод; інтуїтивний метод; порівняльно-правовий метод; кількісно-якісні методи, до яких належать: наукометрія, бібліометрія, інформетрія, а також аксіологічний (ціннісний) підхід; системний аналіз (або системний підхід); структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний підхід; діяльнісний підходи тощо.

Ключові слова: метод, методологія, сфера, обіг, лікарські засоби, підхід, емпіричний рівень, теоретичний рівень.

Статья посвящена фундаментальному исследованию методов познания в сфере обращения лекарственных средств. Именно в этой статье осуществлен подробный анализ научных взглядов в этой сфере указанной детерминанты «методология» в сфере оборота лекарственных средств. К методам, которые применяются на эмпирическом и теоретическом уровнях исследования относительно сферы обращения лекарственных средств, нами отнесены такие: метод диалектического материализма; абстрагирования; анализ и синтез; историко-материалистический метод; структурализм как метод познания; синергетический метод, интуитивный метод, сравнительно-правовой метод, количественно-качественные методы, к которым относятся: наукометрия, библиометрия, информетрия, а также аксиологический (ценностный) подход; системный анализ (или системный подход); структурно-функциональный, системно-деятельностный, системно-генетический подход; деятельностный подходы и тому подобное.

Ключевые слова: метод, методология, сфера, оборот, лекарственные средства, подход, эмпирический уровень, теоретический уровень.

The article is devoted to the fundamental research of methods of cognition in the field of medical products circulation. It is in this article that a thorough analysis of the scientific perspectives in this area of the identified determinants «methodology» of knowledge in the field of drug circulation. To the methods used at the empirical and theoretical levels of research in the field of drug circulation, we include the following: the method of dialectical materialism; abstraction; analysis and synthesis; historical materialistic method; structuralism as a method of cognition; synergistic method; intuitive method; comparative legal method; Quantitative and qualitative methods, which include: science, biometrics, informometry, as well as axiological (value) approach; system analysis (or system approach); structural-functional, system-activity, system-genetic approach; activity approaches and so on.

Key words: method, methodology, sphere, circulation, medicines, approach, empirical level, theoretical level.

Методологія дослідження сфери обігу лікарських засобів як система базисних принципів досягнення поставленої мети, а також методів, методик, способів та засобів їх реалізації, визначається насамперед його завданнями.

Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус наукової проблеми у сфері обігу лікарських засобів приводять до необхідності її вивчення у системі координат, що задається різними рівнями методології

науки. Від чіткого визначення методологічної основи дослідження залежить досягнення мети і завдань наукового дослідження.

Під методологічною основою дослідження слід розуміти основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження. Методологічні основи даної науки завжди існують поза цією наукою, за її межами і не виводяться із самого дослідження.

Методологія та напрями, нею охоплені, є одними з найбільш важливих і складних проблем науки, зокрема юридичної. На тому акцентують увагу науковці та представники наукових шкіл. Це зумовлено тим, що методологічні аспекти науки є багатоплановим утворенням, де нерозривно пов'язані ідеологічна, онтологічна та гносеологічна концепції пізнавального процесу.

Тривалий час засади методології не мали належних позицій у науці через механістичність або релігійність світосприйняття. Зразком пізнання були принципи механіки, розроблені Г. Галілеєм і Ф. Декартом. Емпіризм упродовж століть був основоположним принципом багатьох досліджень [1].

Доцільно зазначити, що дослідження категорії методології є досить складним явищем, оскільки дослідниками воно тлумачиться по-різному. Багато зарубіжних наукових шкіл не розмежують методологію і методи дослідження, а їх співвідносять.

Так, І. Кант та Г. В. Ф. Гегель зробили спробу розглянути закономірності у самому мисленні: сходження від конкретного до абстрактного, суперечності розвитку буття й мислення тощо. Усі досягнення минулого набули втілення у діалектичному методі пізнання реальної дійсності, в основу якого був покладений взаємозв'язок теорії та практики, принципи пізнання реального світу, детермінованості явищ, взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного та суб'єктивного.

Платон і Арістотель розглядали методологію як логічну універсальну систему, засіб істинного пізнання.

Вільна енциклопедія Вікіпедія трактує категорію «методологія» (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) у трьох аспектах: як комплекс прийомів дослідження, що застосовуються у визначеній науці [1]; як учення про методи пізнання та перетворення дійсності; як учення про метод діяльності як такий, що містить принципи, методи діяльності, знання і відображає їх [2].

Водночас, у сучасній філософській та юридичній вітчизняній науці категорію «методологія» трактують наступним чином:

– як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження [3];

– як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження. Відповідно, методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом [3];

– як концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [3];

– це вчення про правила мислення під час створення теорії науки, яке наділене особливостями сутності, змісту й правової природи будь-якого поняття чи явища, що розкриваються, зокрема у процесі його дослідження та пізнання і є складовими цього поняття [4];

– є вченням про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [3];

– це система методів пізнання, зокрема і конкретних, яка проявляється у вигляді певного арсеналу методів діяльності [5].

На наш погляд, вважаємо за доцільне виокремити наступні недоліки щодо зазначеного трактування визначеного дослідником Ю. П. Сурміним, в якому він, по-перше, звужує поняття лише до методів пізнання, де виключається методологічна роль принципів, теорій та парадигм; по-друге, як ми бачимо, він у цьому трактуванні визначає його як транскрипцію лише пізнавальної діяльності, але, у загальному, діяльність характеризується, принаймні, трьома її різно-

видами: пізнавальною, практичною та оцінною, які взаємно доповнюють один одного у реальній життєдіяльності; по-третє, викликає сумнів застосування до поняття методології терміну «система», оскільки автор зводить поняття методології лише до системи методів, де йдеться про сукупність методів, а не про організовану систему, в якій всім процесом еволюції було б визначено наперед місце кожного методу в їхній сукупності;

– це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, як система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, як вчення про цю систему, загальна теорія метода [6].

– це система принципів наукового дослідження; учення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [7].

– це взаємообумовленість, взаємозв'язок і залежність систем знань та систем діяльності, відповідно до системно-діяльнісного підходу [8].

На наш погляд, системно-діяльнісний підхід до методології сьогодні є недостатньо розробленим, але він має значні перспективи виокремлення у методології таких структурних елементів, які б забезпечували пізнання, комунікацію, рефлексію тощо. Але із дослідження сутності даної категорії ми бачимо, що у науці відсутній такий методологічний потенціал, за допомогою якого можна було б сформувати розвинуту структуру методології. Водночас, відповідні процеси становлення окремих методологій відбуваються досить швидкими темпами, бо наразі формуються такі як методологія пізнання, прогнозування, комунікації, діагностики, оцінювання, моделювання, проектування, контролю, управління, виробництва і споживання. При цьому, певною мірою діяльність систематизувалася як форма документальної формалізації у вигляді вимог до публікацій (последовність викладу, регламент), написання технічного завдання, замовлень, бізнес-планів тощо.

Треба зазначити й те, що Р. А. Атаханов, В. І. Загв'язінський та П. Я. Попковська не розмежують такі поняття, як «методологія» та «методи дослідження», а отождоюють і синонімізують їх [9, с. 41; 10, с. 59]. Вітчизняна наука розглядає методологію як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на яких ґрунтується дослідження та здійснюється вибір комплексу пізнавальних засобів, методів, прийомів [13, с. 42]. Найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження [13, с. 42]. У науковому пізнанні істинними повинні бути не лише отримані науково обґрунтовані результати – нові знання, але й шлях до цих знань – методологія (механізм отримання нових даних).

В. Н. Протасов подвійно трактує поняття «методологія»: по-перше, як вчення про метод; по-друге, як систему методів, підходів, способів, що використовуються у тій чи іншій науці, теорії для досліджень [11, с. 29].

К. Д. Петряєв вважає методологію системою сутнісних аспектів світогляду і теорії (або низки теорій), якими визначені дослідницькі принципи науки [12, с. 8].

У контексті системних позицій відносно дослідження методології Е. Г. Юдін виокремлює чотири рівні методологічного знання [13, с. 40-44]. На першому рівні філософська методологія, що визначає загальні принципи пізнання і категоріальний лад науки загалом. На другому – загальнонаукові принципи і форми дослідження. Третій рівень утворює конкретно-наукова методологія, що охоплює сукупність методів, застосовуваних у межах спеціальних наукових дисциплін. І, зрештою, четвертий рівень становить методика і техніка дослідження (перелік процедур, що забезпечують достовірність емпіричного матеріалу) [13, с. 40].

Відповідно до зазначеного, вважаємо за доцільне запропонувати власну детермінанту «методології» як основоположної сукупності методів, принципів, теорій та парадигм, що характеризуються пізнавальною, практичною і оцінною діяльністю, з метою утворення організованої системи, в якій всім процесом еволюції визначається місце кожного методу в їхній сукупності. Відповідно, методологічну базу дослідження доцільно визначати як фундаментальне, первинне положення, яке слугує основним підґрунтям наукового дослідження.

Отже, вважаємо за доцільне запропонувати власну детермінанту методологія дослідження сфери обігу лікарських засобів, під яким необхідно розуміти основоположну сукупність методів, принципів, теорій та парадигм, що характеризуються пізнавальною, практичною і оцінною діяльністю у сфері обігу лікарських засобів з метою утворення організованої системи, в якій всім процесом еволюції визначається місце кожного методу в їхній сукупності.

Водночас, П. М. Рабінович визначає, що систему методів являють: філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний або ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визначення або заперечення об'єктивних соціальних, зокрема державно-правових закономірностей та можливості їх пізнання, набуття істинних знань про них); загальнонаукові методи, які використовуються в усіх чи більшості наук (функціональний, структурний, сходження від абстрактного до конкретного, формально-логічні процедури); групові методи, які застосовуються лише у певній системі наук, наприклад, лише у суспільствознавстві (конкретно-соціологічне дослідження); спеціальні методи, прийнятні для дослідження предмета певної науки [14, с. 103].

На підставі зазначених теоретичних позицій щодо категорії «методології» вважаємо за доцільне здійснити характеристику основних методів, які використані у нашому дослідженні, на основі прикладів їх використання щодо дослідження сфери обігу лікарських засобів у ракурсі доктринального адміністративно-правового дослідження.

Загальна теорія держави і права виокремлює такі методи: основні методи: *формально-логічний* полягає у тому, що за допомогою формальної логіки досліджується державно-правові явища таким чином, щоб ці дослідження були однозначними, зрозумілими, послідовними і прийшли до певного умовиводу; *системно-функціональний метод*, який дозволяє використовувати право як системне, складне явище, яке складається з певних елементів. Ця система є функціональною; *порівняльно-правовий* – за допомогою цього методу вивчаються загальні, особливі та індивідуальні ознаки державно-правових явищ на основі порівняльного дослідження; *соціологічний* – за допомогою цього методу досліджується реальна ефективність права [15].

Залежно від сфери розповсюдження та охоплення досліджуваної матерії, а також від їх специфіки і характеру всі методи класифікуються на кілька груп.

Загальні поширюються на всі без винятку конкретні науки, у тому числі і на сферу обігу лікарських засобів, і на всі етапи або стадії процесу пізнання.

Ними є: загальні методи, серед яких є діалектико-матеріалістичний метод, методи порівняння, аналізу та синтезу, абстрагування, системного і структурного підходів, методи підведення менш загального поняття по більш загальні, сходження від абстрактного до конкретного та інші; спеціальні методи – математичні, статистичні, психологічні, конкретно-соціологічні та ін.; приватні методи – методи вироблення правових рішень, методи тлумачення норм права, формально-юридичний метод тощо [15].

До загальнонаукових методів належать: *формально-логічний* – досліджує і вивчає державу і право за допомогою основних законів формальної логіки. Прийомами зазначеного методу є аналіз і синтез, індукція і дедукція, а також узагальнення, порівняння, аналогія, моделювання; *конкретно-історичний* – досліджує і вивчає специфіку державно-правового явища конкретного історичного періоду, допомагає прослідкувати динаміку його розвитку; *системно-структурний* – дозволяє з'ясувати структуру досліджуваних явищ і взаємозв'язок її елементів, а також прослідкувати зв'язки між причиною і наслідком у державно-правових явищах; *соціологічний* – спрямований на дослідження та вивчення причин і обставин впливу держави і права на соціальні явища. Цей метод завжди пов'язаний з дослідженням державно-правової практики. Прийомами зазначеного методу є аналіз статистичних даних і різних документів, анкетування, опитування окремих груп населення, проведення соціально-правових експериментів, математична чи комп'ютерна обробка; *статистичний* – застосовується при дослідженні та вивченні кількісних і якісних змін у державно-правовому житті та для опрацювання відповідних результатів у наукових і практичних цілях (наприклад, при вивченні стану законності і правопорядку, динаміки правопорушень тощо).

З вищевикладеного вважаємо за доцільне згрупувати методи, за допомогою яких упорядковуватиметься необхідний науковий матеріал з метою його подальшої систематизації та узагальнення у сфері обігу лікарських засобів, як доктринального адміністративно-правового дослідження в Україні.

На наш погляд, до методів, що застосовуються на емпіричному і теоретичному рівнях дослідження щодо сфери обігу лікарських засобів слід віднести такі: *метод діалектичного матеріалізму; абстрагування; аналіз і синтез; історико-матеріалістичний метод; структуралізм як метод пізнання; синергетичний метод; інтуїтивний метод; порівняльно-правовий метод; кількісно-якісні методи, до яких належать: наукометрія, бібліометрія, інформетрія, а також аксіологічний (ціннісний) підхід; системний аналіз (або системний підхід); структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний підхід; діяльнісний підхід тощо.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільна енциклопедія Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Табарин И. В. Современная теория права: новый научный курс: монография. М.: Самиздат, 2008. 624 с.
3. Поняття методології наукових досліджень та її види. URL: <http://elib.lutsk-ntu.com.ua>
4. Проблема методу пізнання. Емпіризм і раціоналізм. Вступ до філософії: навч. матеріали он-лайн. URL: www.pidruchniki.com.
5. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця. К.: Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. 302 с.
6. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
7. Навчально-методичний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форм навчання з дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» / Укладачі: І. О. Новокрещенов, О. В. Бойко, І. В. Дідовець. К.: Вид-во ДЕТУТ, 2009. 175 с.
8. Ракитов А. И. Курс лекций по логике науки. М.: Высшая школа, 1971. 176 с.
9. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования. М.: Academia, 2001. 207 с.
10. Полковская П. Я. Методология научных исследований. Мн.: Информ-пресс, 2006. 182 с.
11. Протасов В. Н. Теория государства и права. Проблемы теории государства и права. 2-е изд., доп. М.: Юрайт-М, 2001. 346 с.
12. Петряев К. Д. Вопросы методологии исторической науки. К.: Вища школа, 1971. 163 с.
13. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. М.: Наука, 1978. 391 с.
14. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія: в 6 т. К.: Укр. енцикл. 2001. Т. 3. 789 с.
15. Шпаргалка з теорії держави і права України. 2011. URL: <http://ibib.ltd.ua>.